

УДК 37.015.31

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТВОРЧОГО СПРЯМУВАННЯ

В. В. Сізов

У статті розглядаються загальні педагогічні питання, пов'язані з особливостями організації виховної роботи у вищому навчальному закладі творчого спрямування (консерваторія). Охарактеризовано специфіку освітнього середовища творчого ВНЗ. Подано характеристику поняття «середовище», яке розглядається як внутрішнє соціальне явище (у вузькому розумінні) та «середовище» зовнішнє (в широкому розумінні). У зв'язку з цим поняття «середовище» розглядається як система впливу закритого та відкритого типів.

Ключові слова: виховний процес, специфіка діяльності творчого ВНЗ, освітнє середовище, ідейне середовище, «закрите соціально-культурне середовище».

Формулювання проблеми в загальному вигляді. Під загальним виховним простором мається на увазі система комплексу напрямів виховання, методів та організаційних форм виховної роботи, тобто соціально та педагогічно організований процес, спрямований на формування студента як особистості.

Мова йде не про формування спеціаліста-музиканта з професійної позиції, а про формування соціально значущих, тобто моральних якостей особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Існує широке коло питань, пов'язаних зі специфікою професійної музичної освіти, яке знайшло відображення в наукових пошуках психологів, педагогів, музикознавців (Б. Асаф'єв, Ю. Кремльов, В. Остроменський). Педагогічні аспекти проблем творчого професійного навчання розроблялися Л. Арчажніковою, Н. Згурською, Г. Падалкою, О. Ростовським та ін. Заслугує на увагу дослідження Л. Кузьмінської щодо формування моральних цінностей в системі професійної музичної освіти.

Основне завдання статті – визначити особливості загальноосвітнього середовища творчого вишу з метою створення

ефективного загального виховного простору у вищому навчальному закладі музичного спрямування (або іншого творчого).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Освіта та виховання студентства у ВНЗ творчого напрямку потребує сьогодні створення особливих виховуючих технологій в контексті формування та розвитку у творчої особистості рис моральності, духовності, гуманності, що духовно, в свою чергу, буде впливати і на професійну діяльність майбутніх спеціалістів [5].

Необхідно підкреслити, що виховний процес у творчому ВНЗ повинен мати свої особливості, вони визначаються специфікою навчального процесу. Ці особливості, які органічно пов'язані і з емоційно-творчими процесами у навчальному просторі, і зі специфікою навчальних планів, і з графіком навчального процесу, коли студент-музикант має проводити в консерваторії увесь світловий день. Ще в п'ятдесяті роки минулого століття відзначалось: «тільки для того, щоб відвідати всі заняття та індивідуальні заняття й виконати всі домашні завдання... студент повинен займатись в середньому 12-14 годин на день» [1, с. 10]. Зараз ситуація радикально змінилась.

У цих умовах неприпустимим є копіювати загальноприйняті у класичних ВНЗ виховні технології. «...Абсолютно зрозумілим є те, що музичні навчальні заклади не повинні копіювати ВНЗ, які готують лікарів, інженерів, вчителів. Хоча б тому, що головним у музичному навчанні був і повинен бути індивідуальний клас педагога з фаху» [2, с. 67].

У 2012 році було представлено результати проведеного дослідження сучасного стану мистецької освіти (у тому числі музичної) в Україні. Проаналізовано цілісну систему мистецької освіти, її структуру, зміст і форми навчання та виховання особистості у різних типах навчальних закладів. Дослідження охоплювало дошкільну, загальну середню, позашкільну, спеціалізовану та професійну мистецьку освіту, а також художньо-освітню діяльність установ культури, у тому числі вищу музичну освіту.

Коротко зазначено основні висновки та рекомендації Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України щодо стратегій удосконалення мистецької освіти в Україні для подальшого розвитку творчого потенціалу в системі вищої професійної мистецької освіти.

Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України надав рекомендації у напрямку розширення автономії вищих навчальних закладів мистецького профілю у зв'язку зі специфікою діяльності творчих ВНЗ; коригування положення Болонської системи стосовно ВНЗ мистецтва згідно із зазначеною специфікою [3, с. 78].

Як сказав один із випускників консерваторії: «Я тут виріс, дев'ять років навчання...! (чотири роки – училище і п'ять років – консерваторія – авт.)». Ішлося не стільки про професійну майстерність, скільки про вікові характеристики особистості. Перебування в «особливому світі», занурення до творчості та навчального процесу, перебування в консерваторії практично увесь світловий день, 6-денний навчальний тиждень, обов'язкова участь у творчому колективі, підготовка до фестивалів та конкурсів. У цих умовах часом негативний вплив навколишнього середовища (зразки масової культури, ЗМІ, телебачення, Інтернет і т.д.) мінімальний, часто неформальне коло спілкування студентів-музикантів також пов'язане з творчістю.

Усе це створює особливе освітнє середовище, де формуються професійні та людські якості особистості. Освітнє середовище ВНЗ ми розуміємо як систему впливів та умов формування особистості за потрібним зразком, а також можливостей для її власного розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні. Ключовим елементом тут є категорія «середовище».

Незважаючи на незвичайно широке використання, поняття «середовище» не має чіткого й однозначного визначення у світі науки. У найзагальнішому розумінні «середовище» розуміють як оточення. Частіше за все оточуюче середовище людини розуміють як ту чи іншу сукупність умов та впливів, оточуючих людину, включаючи й інших людей, які здійснюють вплив своїми поглядами та вчинками. Крім того, поняття «середовище» може розглядати як внутрішнє соціальне явище (у вузькому розумінні) і «середовище» зовнішнє (у широкому розумінні). У зв'язку з цим поняття «середовище» слід також розглядати як систему впливів (формування) закритого та відкритого типів. Закритий тип соціального середовища означатиме реалізацію цільових виховних процесів, за яких вплив зовнішнього соціального середовища являє мінімум або виключається. Відкритий тип соціального середовища не перешкоджає доступу зовнішніх соціальних факторів на освітній, виховний процеси.

Якщо зробити історичний екскурс, то можна відзначити загальну закономірність: саме цільове «середовище» створювалось в братських школах під керівництвом Я.-А. Коменського. Засновник педагогічного філантропізму Й.Б. Базедов створював педагогічну модель у філантропіах – своєрідних школах-інтернатах. Теорія «нового виховання» та «нових шкіл» реалізовувалась у навчально-виховних закладах інтернатного типу, де створювалось особливе середовище, яке сприяло розвитку та вихованню дітей.

Педагогічна діяльність М. Монтесорі в «Будинках дитини» також здійснювалась у навчальних закладах напівінтернатного типу. Саме закрите соціальне середовище сприяло педагогічним успіхам у діяльності А. Макаренка та В. Сухомлинського. Педагогічна діяльність послідовника Сухомлинського О. Захаренка відбувається у сільській школі, де соціально-педагогічний експеримент спрямовано на створення особливих умов навчання, виховання, фізичного розвитку школярів в умовах сільської школи.

Для сучасних умов показовим є досвід М. Щетініна, який у 1994 році створив експериментальну школу-інтернат у с. Текос Краснодарського краю.

Таким чином, необхідно підкреслити певну особливість класичної педагогіки: з часів Коменського, Песталоцці і до педагогічної практики Макаренка та Сухомлинського та ін., найбільш ефективні педагогічні концепції у галузі виховання давали найбільший результат лише тоді, коли реалізація виховної мети здійснювалась у відносно замкненому соціальному середовищі, коли вплив зовнішніх соціальних факторів (зовнішнє соціальне середовище) на свідомість, моделі поведінки молоді, формування її моральних якостей, є давно очевидним і не потребує коментарів. «Нові мас-медіа і комунікатори, як породження тотальної інформатизації суспільства, пропагують нові цінності, а точніше антицінності. Під впливом переоцінки проамериканських цінностей серед молоді і всього населення спостерігається прагнення до копіювання всього іноземного, до накопичення матеріальних цінностей» [4, с. 6].

Навчання у творчому виші для більшості студентів – це скоріше спосіб життя, ніж просте оволодіння майбутньою професією. Необхідно відзначити стійку тенденцію у системі поведінкової девіації серед студентів творчих вишів: як правило – це відсутність або мінімальна кількість грубих правопорушень, а відсоток порушень дисципліни

настільки малий, що не підпадає ні під які порівняння з навчальними закладами широкого (класичного) профілю. Очевидно, що специфіка тривалої професійної підготовки студента формує особливе культурно-соціальне середовище, максимально наповнене творчістю, необхідністю реалізації вузько спрямованого інтересу, особливою конкуренцією, необхідністю систематично, уже з першого курсу, демонструвати свої уміння й майстерність.

Як показують результати досліджень у цій галузі, 82 % студентів консерваторії не мають ніяких інтересів, окрім музики; 74 % студентів здійснюють свої соціальні зв'язки винятково у музичному середовищі; 89 % віддають перевагу музичній класиці, а 72 % студентів переконані в тому, що, навчаючись у консерваторії, вони мають засвоювати лише виконавську майстерність і не бачать сенсу у вивченні інших навчальних дисциплін. Участь у громадських заходах розцінюють як посягання на професійну підготовку.

У книзі «Як любити дитину» Януш Корчак дав характеристику чотирьох типів «виховуючого середовища»: «догматичного», «ідейного», «безтурботного споживання» й «зовнішнього лоску і кар'єри». Цю класифікацію за відповідної адаптації можна застосувати і в освітньому середовищі вищого навчального закладу. Оскільки ми говоримо про творчий виш (консерваторія), то відповідно до ознак класифікації саме «ідейне середовище» є характерною та переважуючою.

В «ідейному середовищі» (Я. Корчак) формується особистість, яка характеризується активністю засвоєння та перетворення оточуючого світу, високою самооцінкою, відкритістю та свободою своїх суджень та вчинків. При цьому, як вважає багато спеціалістів, «ідейне середовище» скоріше віртуальне, символічне, ніж реальне. Найважливіші характеристики формування та функціонування саме «ідейного середовища» – відсутність у навчальному закладі творчого спрямування авторитарних методів управління, нав'язування іншим своєї позиції, жорсткої критики. Саме тому ідейне виховуюче середовище є однією з найнестабільніших та найнестійкіших з усіх чотирьох типів «виховуючого середовища», тому постійно потребує особливої системи мотивації та стимулювання – в цьому й полягає основне завдання освітнього середовища навчального закладу.

Істотну роль тут відіграватиме органічно інтегрований до освітнього середовища виховний процес. У цих умовах неможливо формально розподіляти виховання та навчання. Виховний компонент повинен бути органічно вбудований до навчального процесу.

Організація виховних заходів поза навчального характеру малоефективна, малорезультативна, часто не має сенсу, адже слабо вплітається до емоційно-психологічної канви навчального процесу в цілому. Крім того, такий виховний процес не може бути системним, знову таки через специфіку навчального процесу в цілому.

Висновки. Звідси, можливо погодитись з висновком про те, що творчий виш – замкнена, відносно ізольована від зовнішнього середовища система, через специфіку навчального процесу та особливого емоційно-психологічного спрямування і є як би «закритим соціальним середовищем», змістовну сутність якого утворює особливе освітнє середовище. Тому система виховуючих методів, форм, інструментів та технологій повинна мати інший вигляд, ніж це передбачено у класичному навчальному закладі, що і має визначати систему організації загального виховного простору у вищому навчальному закладі творчого спрямування.

Література

1. О воспитании молодых музыковедов. Редакционная статья //Советская музыка. 1953. №2 - С.7-13.
2. Владимирский Б. О том, что мешает / Б. Владимирский //Советская музыка. 1967. № 7 - С. 66-73.
3. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХ столітті: Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами: наук. видання /Л.М. Масол, О.В.Базелюк, О.А. Комаровська, В.Г. Муромець, В.В.Рогозіна; за наук. ред. Л.М. Масол. – Аура Букс, 2012. – 240с.: іл.
4. Шевченко Г.П. Художньо-естетичне виховання студентської молоді: монографія /Г.П. Шевченко, Ю.А. Пастухова. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. - с.6.
5. Шевченко Г.П. Музично-виконавська діяльність студентської молоді: монографія / Г. П. Шевченко, І.О. Єненко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010.-168 с. + 6 вкл.

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ ТВОРЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

В.В. Сизов

В статье рассматриваются общепедагогические вопросы, связанные с особенностями организации воспитательной работы в высшем учебном заведении творческого направления (консерватория). Характеризуется специфика образовательной среды творческого вуза. Дается характеристика понятию «среда», которое рассматривается как внутреннее социальное

явление (в узком смысле) и «среда» внешняя (в широком понимании). В этой связи понятие «среда» рассматривается как система влияния закрытого и открытого типов.

Ключевые слова: воспитательный процесс, специфика деятельности творческого учебного заведения, образовательная среда, идейная среда, «закрытая социально-культурная среда».

HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION CREATIVE DIRECTION

V.V. Sizov

General pedagogical questions which is bound up with peculiarities organization of educational work in higher educational establishment creative direction (conservatoire) are considered in this article. The specificity of educational environment in creative higher educational institution is described. The characteristic of concept «environment» which is considered as inherent social phenomena (in narrow sense) and «environment» extremal (in the broad conception) are presented in the article.

Key words: educational process, specific activities of creative higher educational institution, educational environment, «idea environment», «closed social environment».

Сізов Віталій Валерійович – кандидат педагогічних наук, доцент. Завідувач кафедри соціальних дисциплін Дніпропетровської консерваторії ім. М. Глінки (Україна).

E-mail: rimma.sizova@gmail.com.

Sizov Vitaly Valeriyovich – candidate of pedagogical sciences, associate professor. The head of social disciplines department of Dnipropetrovska conservatory by name M. Glinka (Ukraine).

E-mail: rimma.sizova@gmail.com.

УДК 37.035.91:388.663-057.87(081)

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ

P. V. Sопівник

У статті уточнено поняття: «лідер», «лідерство», «лідерські якості»; розроблено модель формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі.

Ключові слова: лідер, лідерство, лідерські якості, форми і методи формування лідерських якостей, майбутні фахівці агропромислової галузі.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розвиток постіндустріального, інформаційного суспільства, демократизація політичних процесів, утвердження гуманістичних цінностей детермінують докорінну зміну парадигми освіти, вектор якої спрямовується на формування в підростаючого покоління не тільки знань, умінь і навичок, а й необхідних, з точки зору соціального замовлення, лідерських якостей і компетенцій, активної життєвої позиції, мотивів реалізації власного потенціалу, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя. Вирішення питань безпечного виробництва сільськогосподарської продукції з дотриманням світових стандартів якості, економічно ефективного господарювання при збереженні балансу екосистеми, реформування агропромислового комплексу вимагають від аграрних вищих навчальних закладів підготовки висококваліфікованих фахівців-лідерів із розвиненими моральними якостями, організаційними здібностями, творчим, прикладним мисленням, екологічною культурою, здатністю прогнозувати, бачити і формулювати перспективні соціально корисні цілі, згуртовувати людей для їх досягнення, керуючись принципом ноосферогенезу «мисли глобально – дій локально». Затребуваність лідерства в агропромисловому комплексі, необхідність розвитку лідерського потенціалу студентів до індивідуально досяжної міри ставлять у ранг наукових пріоритетів педагогіки розробку теоретичних і методичних засад формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. На підставі теорій походження лідерства та беручи до уваги різні критерії, можна виділити цілий ряд типів лідера і лідерства. У розрізі виховання майбутніх фахівців-лідерів агропромислового комплексу будуть цікавими ті типології, в основі яких лежать критерії професійного, морально-ціннісного, патріотичного, гуманістичного змісту. Відповідно до цього та на основі спостережень за лідерами в різних сферах, використовуючи біографічний та інтерпретаційний методи вивчення політичного, військового, наукового, студентського лідерства та провідних організаторів агропромислового комплексу, вважаємо за